

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

GOMBKÖTŐ NÓRA

**MOSONMAGYARÓVÁR
2010**

NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM
Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar
Mosonmagyaróvár
Gazdaságtudományi Intézet

Ujhelyi Imre Állattudományi Doktori Iskola

Doktori Iskola vezető:

Dr. Benedek Pál DSc
egyetemi tanár, MTA doktora

Az állati termék előállítás, feldolgozás és forgalmazás ökonómiai kérdései
program

Programvezető:

Dr. Tenk Antal CSc
egyetemi tanár, a mezőgazdaságtudomány kandidátusa

Témavezető:

Dr. habil. Csatai Rózsa CSc
egyetemi docens, a közgazdaságtudomány kandidátusa

AZ ŐSHONOS SZÜRKE MARHA TERMÉKPÁLYA SZAKASZAINAK
ÖKONÓMIAI VIZSGÁLATA

Készítette:
Gombkötő Nóra

Mosonmagyaróvár
2010

1. BEVEZETÉS, AZ ÉRTEKEZÉS CÉLKITŰZÉSEI ÉS HIPOTÉZISEI

A múlt század közepe óta az állattenyésztés területén az újonnan kitenyésztett, gyors felnevelési idejű, magas hozamot biztosító, intenzíven tartott haszonállatfajták váltak népszerűvé. Ezzel párhuzamosan a kisebb hozamú, de számos előnyös tulajdonsággal rendelkező, extenzív tartástechnológiát igénylő őshonos haszonállatfajtáink (többek között a magyar szürke szarvasmarha is) kiszorultak a köztenyésztésből.

Az ezredforduló után a társadalom egyes tagjai felismerték az intenzív tartástechnológia alkalmazása során kialakuló környezetterhelési, élelmezési és egészségügyi problémákat, illetve a táplálkozási és életmódbeli szokások is jelentősen megváltoztak (egészséges és minőségi termékek iránti igény megnőtt). Ennek következtében az állattenyésztés területén ismét az extenzív tartástechnológia került előtérbe, amely a fenntartható mezőgazdasági termeléssel összhangban van. Ennek megvalósítására egyes tulajdonságaik révén a hazánkban őshonos állatfajták (ezzel együtt a magyar szürke szarvasmarha) a legalkalmasabbak, amelyek a helyi környezeti adottságokhoz évszázadok óta alkalmazkodtak, a kevésbé jó minőségű legelőn való tartása nem okoz termeléscsökkenést. Ezenkívül a fajták kedvező tulajdonsága, hogy a belőlük előállított termékek a minőségi paraméterei dominálnak, ami által a termelők az EU-ban (sőt hazánkban is) versenyképes termékeket állíthatnak elő, és komparatív előnyre tehetnek szert. Továbbá a fajtáknak nagy szerepük van a speciális, sajátos ízeket képviselő termékek, a hungarikumok előállításában. Mindezekon felül az utóbbi időben a társadalom számára az állatok kultúrtörténeti értéke és idegenforgalmi jelentősége is felértékelődött.

Hazánk őshonos szarvasmarha fajtája, a magyar szürke szarvasmarha, amelynek létszáma – komoly tenyésztői munka segítségével – az utóbbi időben erőteljesen növekedett.

Ugyanakkor a termelőknek a kisebb hozamú, extenzív fajtákkal szemben még mindig fenntartásaik vannak. A szürke marha tartás jelenleg látszólag nem jövedelmező tevékenység. Ezért gazdasági célú hasznosítása napjainkban még nem meghatározó mértékű.

A magyarországi szürke marha tartás teljes termékpályájának vonatkozásában számos kérdés vetődik fel, amelyek jelenleg is megválaszolásra várnak. Fontos feladat a gazdasági jellemzők és összefüggések feltárása, a fajta ökonómiai vonatkozásainak elemzése.

Az értekezés fő célkitűzései

- Az **alapanyag előállítási** (termelői) **szakaszban** szekunder adatok elemzésével rávilágítani ebben az ágazatban a legjellemzőbb gazdaságtípusra, feltárni egy esetleges állományi koncentrációt, a fő hasznosítási irányt, és meghatározni az országos állományi méretet
- Primer adatok vizsgálatával megállapítani, hogy az egyes termelők **üzemméretüket tekintve** életképesek-e, illetve elegendő állatlétszámmal rendelkeznek-e ahhoz, hogy gyepterületük kihasználtsága legyen. Kialakítani egy olyan módszert, amelynek segítségével meghatározható egy adott méretű gyepterületen legeltethető optimális állatlétszám nagysága.
- Meghatározni a szürke marhához kapcsolódó jellemző tartástechnológia **költség-jövedelem viszonyait**, fedezeti hozzájárulás számolásával megállapítani annak profittermelő vagy veszteséget okozó jellegét.
- Felvázolni a szürke marha lehetséges **értékesítési csatornáit**, és összehasonlítani azok előnyeit, hátrányait, hatékonyságát a termékpálya különböző szereplőinek szemszögéből, megállapítani a szürke marha esetében a legelterjedtebb és az optimális értékesítési formát.
- Meghatározni a szürke marha termékpálya különböző értékesítési csatornáin belül az egyes **vertikális szinteken kialakult árakat**, számszerűsíteni az azok közötti összefüggést, és alátámasztani, vagy elutasítani az árak közötti együttmozgás (kointegrált piac) meglétét.

A célkitűzésekkel kapcsolatos hipotézisek:

- Szürke marha tartással leginkább egyéni gazdálkodók és nemzeti parkok foglalkoznak. Ez utóbbiaknál erős állománykoncentráció figyelhető meg, amely az értékesítési célú állatállomány tartását csökkenti. Fő hasznosítási irány jelenleg a génmegőrzés és tenyészállat előállítás. Ugyanakkor országosan elegendő állatlétszám áll rendelkezésre ahhoz, hogy feldolgozási céllal értékesítésre, és ezzel együtt piaci forgalomba kerüljenek.
- Hazánkban a szürke marha tartó gazdaságok életképesek, bár az egyéni gazdálkodók állatlétszáma a gyepterületük állattartó képességének alatta marad, hatékonyságuk növelhető lenne állományi méretük bővítésével.

- A szürke marha nem igényel nagy ráfordításokkal járó tartástechnológiát. Szerényebb körülmények között is jól tartható, ezért tartástechnológiájának költségei az intenzív tartáshoz viszonyítva kevesebbek, hasonlóan a hozam rész is. Profit ennek ellenére is realizálható.
- Szürke marha termék esetében többféle elosztási csatorna létezik. A legegyszerűbb, termelőtől történő közvetlen értékesítéstől egészen a – termékpálya minden egyes szakaszát érintő – kiskereskedelmi üzletláncokon keresztül történő eladásig a fogyasztóhoz. Napjainkban az ágazatban ez utóbbi a legelterjedtebb elosztási forma. Annak ellenére, hogy ez a termékpálya utolsó szakaszain elhelyezkedő szereplők profitját jelentősen csökkenti, esetleg veszélyeztetve ezzel a piacon való fennmaradásukat. A szürke marha esetében az optimális értékesítési forma az integráció keretein belül történő eladás.
- A szürke marha, mint élőállat – a hosszú elkészülési idő, és a benne rejlő minőség miatt – értéket képvisel, így feltehetőleg felvásárlási ára is nagyobb. Ugyanakkor a kiskereskedelmi üzletláncok alacsony beszerzési árai miatt a feldolgozók is piaci ár alatt vásárolják fel a termelőktől az állatokat. Ugyanakkor integrált keretek között történő termelés esetén a termékpálya különböző szakaszain kialakult árak összhangba kerülnének, azok együtt mozognának, biztosítva ezzel minden piaci szereplő számára a megélhetéshez szükséges profitot.

2. ANYAG ÉS MÓDSZER

A szürke marha tartás gazdasági vizsgálatához szükséges adatgyűjtés és értékelés a termékpálya három különböző szakaszára – termelés, feldolgozás, értékesítés – külön-külön készült.

Primer adatok mindhárom szakasz vizsgálatának alapját képezték, míg **szekunder** adatok a **termelők** elemzése során kerültek felhasználásra. Ez utóbbiakhoz a Magyar Szürke Szarvasmarhát Tenyésztők Egyesülete által kiadott Nyilvántartott tenyészetek állományáról szóló 2006., 2007. és 2008. évi jelentés, illetve a magyar szürke szarvasmarháról szóló szakmai kiadvány adatai szolgáltatták az adatbázist. (Ezenkívül a dolgozatban szekunder adatként került felhasználásra a KSH agrár idősoraiból a szarvasmarha – ezen belül is a tehén – létszámra vonatkozó adatsor.) A szürke marha termékpálya termelői

szakaszának további vizsgálatához a primer adatbázis egyrészt **kérdőívek**, másrészt **mélyinterjúk** alapján került összeállításra.

A kutatás során 240 db **kérdőív** került kiküldésre a szürke marha tartással és/vagy tenyésztéssel foglalkozó gazdálkodóknak, amelyből 65 db, azaz kb. 27 %-a érkezett vissza értékelhetően. A kérdőív felépítését tekintve nyolc fő kérdéskörre (gazdálkodás, állomány, termelés, tartás-, takarmányozás, tenyésztés, értékesítés, támogatások, eredményesség) korlátozódott, így az erre vonatkozó saját vizsgálataim is ezekkel összhangban készültek.

A gazdálkodás általános leírásánál, többek között a területi elhelyezkedés, a gazdálkodás fő-, vagy mellékfoglalkozásban való folytatása, a gazdálkodás formája, illetve fennállásának ideje került megkérdezésre. A termelésre vonatkozó adatoknál elsősorban olyan kérdések szerepeltek, hogy hagyományos vagy bio gazdálkodóról van-e szó, mi a fő hasznosítási irány, hasznosít-e valamilyen mellékterméket, végez-e más jövedelemszerző tevékenységet, illetve tart-e más haszonállatot? Az értékesítéssel kapcsolatban a kérdőív arra irányult, hogy milyen terméket értékesít, kinek, milyen módon? A **mélyinterjú** alapját egyrészt a kérdőívben nem szereplő (gazdaság eszközellátottsága, ráfordítások, hozam, termelési érték, stb.), másrészt azok kiegészítését szolgáló adatokra (tevékenységdiverzifikáció, értékesítés, munkaerő, bér, befektetések, stb.) irányuló kérdések képezték.

A termékpálya **feldolgozói szakaszának** vizsgálata primer adatforrásokra támaszkodott, amelyek a termelőkkel, a feldolgozókkal, és a forgalmazókkal készített interjúk során adott válaszokból kerültek összeállításra. A feldolgozók beazonosítása egyéni felkutatás alapján történt. A magyar szürke szarvasmarha termékpályájának végső szakaszain történt adatgyűjtést nehezítette egyrészt ezen a szakaszon lévő piaci szereplők alacsony száma, másrészt gazdasági jellegű adatszolgáltatás hiánya a szereplők részéről. Ezért a kutatás csak azokra az adatokra támaszkodhatott, amelyek azoktól származtak, akik a néhány piaci szereplő közül hajlandóak voltak válaszolni.

Értékesítők közül egyetlen egy sem volt hajlandó adatokat szolgáltatni, így ebben a szakaszban a szükséges információk személyes látogatással, fogyasztói szerepkörben, egyéni adatgyűjtéssel történtek feltárássra.

A rendelkezésre álló adatok jellege miatt a kutatás során a termékpálya feldolgozói, forgalmazói és kiskereskedelmi szakaszai többnyire a normatív, míg a termelői szakasz mind normatív, mind a pozitív közgazdaságtan eszközeivel került elemzésre és értékelésre.

Az értekezésben az elemzés az alábbi módszerek, fogalmak, képletek segítségével készült:

Adatok statisztikai elemzése: eloszlásra vonatkozó próba (illeszkedésvizsgálat), viszonyszám, szórás, variációs koefficiens, Box-and-whiskers ábra, Box-plot eljárás, analitikus trendszámítás, regressziószámítás, többváltozós korrelációszámítás.

Adatok agrárgazdasági elemzése: állatsűrűség, standard fedezeti hozzájárulás (SFH), fedezeti hozzájárulás (FH), hatékonyság, európai méretegység (EUME), állandó költség, változó költség, személyi jövedelem, személyi ráfordítás.

3. SAJÁT VIZSGÁLATOK EREDMÉNYEI

A kutatás első része szekunder adatforrásokra támaszkodva vázolt fel egy általános képet arról, hogy hol tart jelenleg az ágazat, és mik az esélyek a jövőt illetően.

Ezután primer adatok felhasználásával a termelői, feldolgozó és értékesítő szakasz került vizsgálatra a hiányosságok és problémák feltárásával, illetve a teljes termékpályára vonatkozó optimális megoldások felvázolásával.

A vizsgálat során megállapításra került, hogy szürke marha létszám az **utóbbi időben növekedett**, de ez elsősorban a nemzeti parkoknál koncentrálódik, ami a fajta gazdasági jelentőségét háttérbe szorítja. A gazdasági célú termelőknek is fenntartásaik vannak a kisebb hozamú, őshonos fajtával szemben, egyrészt az állatfajta gazdasági háttéréről szóló információ hiánya, másrészt a szürke marha termékek kiforratlan és nem megoldott értékesítési piaca miatt.

A **termelői szakaszban** problémát jelent még a gazdaságonkénti alacsony állatlétszám. Egy gazdaságra jutó állatlétszám átlagosan 3-20 db, ami már üzemméretbeli-, és életképességbeli problémákat vet fel. A hazai termelők kb. egyötöde teljesen **életképtelen**, annak ellenére, hogy másfajta haszonállatot is tart, tehát tevékenységét diverzifikálja. Ezenkívül az alacsony állatlétszám **gyepterület kihasználatlanságot** von maga után, ami hatékonyság szempontjából kedvezőtlen. Az értekezésben felírt képlet segítséget nyújthat a gazdálkodók számára az optimális állatlétszám közelítő méretének meghatározásához.

A szürke marha tartáshoz kiválóan köthető – akár vertikális, akár horizontális szinten – a **tevékenység diverzifikáció**.

Ez azonban jelenleg hazánkban még **nem elterjedt gyakorlat**. Leginkább csak az állatfajta körének bővítése jellemző, de csupán egy részüknél jelenik meg a falusi turizmusban történő hasznosítás.

Bebizonyosodott, hogy a termeléshez a kellő **szakmai háttér biztosítva van**, hiszen egyrészt a tenyésztők mögött ott áll a szakismerettel és tapasztalattal rendelkező szakemberekből álló Tenyésztő Egyesület, másrészt akik ebbe a tevékenységbe fogtak, előtte többnyire szarvasmarha tartással foglalkoztak, vagy rendelkeznek a szükséges szakmai képezéssel.

A gazdálkodók számára a termelés során – sok más mellett – **négy fő bizonytalansági tényező** – legeltetési napok száma, értékesítési piac, felvásárlási ár, támogatások köre – jelent nehézséget, amelyeket nem tudnak sem előrejelezni, sem befolyásolni. Ezek a tényezők hatással vannak a jövedelmezőségre.

A szürke marha tartásban alapvetően alacsonyabbak a költségek, mint nagyüzemi fajtáknál, mert a legnagyobb hányadot kitevő takarmányozási költség – a legelőről való táplálék ellátás miatt – az extenzív tartástechnológia során nagymértékben csökkenthető, illetve a munkaerő költsége sem jelentős. Ennél az állatfajtánál a **legkisebb ráfordítással járó** (épület nélküli, téli kiegészítő takarmányozás nélküli, stb.) **tartástechnológia is eredményt hozhat**, ezenkívül a félintenzív tartás során egységnyi költségnövekményre jutó termelési érték növekmény nem nagyobb, mint a teljesen extenzív technológiában. A jövedelem másik tényezője a **termelési érték**, illetve a piacon ténylegesen realizált nagysága, az **árbevétel**. Ennek alakulása függ egyrészt a felvásárlási ártól, amit a termelő nem tud befolyásolni, másrészt az értékesített termék típusától (állat korcsoportjától és nemétől) és annak súlyától.

Az értekezésben felvázolásra került a szürke marha tartó gazdaságok által értékesíthető **termékek köre**.

A termelőknek többnyire **nincsenek szerződéses felvásárlói**, ezért a piac kiszámíthatatlansága bizonytalanságot jelent az ágazat számára.

A szürke marha tartás az **alaptevékenység eredményén** (eredmény I.) **felül** számos más lehetőséget kínál jövedelem elérésére, ezek egymásra épültségi fokuk szerint a következők: feldolgozott hústermékek értékesítéséből származó jövedelem (eredmény II.), a falusi vendégasztal szolgáltatás nyújtásához kötődő jövedelem (eredmény III.), a – más őshonos állatfaj tartása esetén

felmerülő – egyéb ágazati eredmények (eredmény IV.), és a kapott támogatások (eredmény V.).

Az ágazat **legszenbetűnőbb problémái** az értékesítési szakaszban jelennek meg. A termelők a nagy szállítási távolságok, és alacsony felvásárlási árak miatt **nem elsősorban feldolgozónak értékesítenek**, hanem a szabad piacon továbbtartóknak, továbbtenyésztőknek, vagy saját vágásra.

A formális úton, hústermék alapanyagaként történő értékesítés legjellemzőbb elosztási csatornája a feldolgozón keresztül történő továbbítás a kiskereskedők, majd a végső fogyasztók felé. Az összes értékesítési lehetőség, ezek útvonala és egymáshoz való viszonya felvázolásra került az értekezésben.

Mind a kistermelői közvetlen értékesítés, mind a feldolgozón vagy forgalmazón, és az őket követő kiskereskedelmi egységeken keresztül történő értékesítés hiányosságokat feltételez az ágazatban. A közvetlen értékesítés ugyan kiiktatná a termelők és végső fogyasztók közötti közvetítőket, ezáltal pozitív jövedelemhez juttatva a termelőket, ugyanakkor az ehhez kapcsolódó rendelet területi és mennyiségi korlátai, és az ehhez kapcsolódó járulékos feladatok nehézségeket jelentenek.

A feldolgozók és forgalmazók egyrészt a megelőző és következő termékpálya piaci szereplőktől térben nagy távolságra helyezkednek el (ami magas szállítási költséget eredményez), másrészt a piacon jelenleg csak néhányan vannak, így **a teljes termelői és értékesítői piacot nem tudják lefedni**.

A két probléma következménye, hogy a feldolgozóknál kialakult **kapacitás kihasználatlanság** halmozott formában megjelenik a forgalmazóknál is. Mindennek következtében **csökken a forgalomba hozható** és kiskereskedelemben értékesíthető szürke marha **húsmennyiség**. Ezenkívül a forgalmazók értékesítési csatornája sem kiforrott. Saját üzleteik, üzletláncaik száma – a forgalmazókéhoz hasonlóan – kevés, ezért nem minden fogyasztó számára elérhető. Üzleti partnereik közül a bioboltok kis aránya tart csak hústermékeket a hűtőpult magas üzemeltetési költsége, illetve a termék iránti **fizetőképes kereslet hiánya** miatt. A másik gond a bioboltokkal, hogy ezek bekapcsolásával újabb közvetítő jelenik meg a termékpályán, ami megemelheti a végtermék árát (ez szintén keresletcsökkenéssel jár), vagy szűkítheti a szereplők profitját. Tehát ez esetben is felmerül a probléma, miszerint **a fogyasztók nem jutnak hozzá a termékhez mindenütt az országban**. A multinacionális áruházláncok ugyan elérhetővé tennék az árut az egész országban, de központjaikba történő szállítás a **multik** sokszor **kizsákmányoló stratégiája** miatt kizárt.

4. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

Az utóbbi időben ugyan növekedett a magyar szürke szarvasmarha létszáma, de a nemzeti parkok nagy részaránya miatt jelenleg a magyar szürke szarvasmarha közvetlen gazdasági jelentőséggel nem bír. Ez kedvezőtlen, mert hazánk termelői – és ezzel együtt Magyarország is – olyan piacokat veszíthet, amelyek export lehetőséget jelentenének az EU felé. Ezért célszerű lenne a fajta gazdasági helyzetéről átfogó ismereteket biztosítani a termelők számára.

Az üzemek életképességét veszélyeztető, és hatékonyságromlást előidéző alacsony **állatlétszámot célszerű lenne növelni** az egyes gazdaságokban, egészen addig a szintig, amíg az egységnyi újabb állat bevonása a termelésbe nem jár hatékonyságcsökkenéssel.

A termelők szürke marha tartás által realizálható összes jövedelmét rontja, hogy **nem kapcsolják össze** a szürke marha tartást **más jövedelmező tevékenységekkel** (más őshonos haszonállatfajta tartása, falusi turizmus, falusi vendégasztal szolgáltatás, stb.). A jövőben erre is kellene hangsúlyt helyezni, hiszen ráfordítással ugyan, de jelentős jövedelem érhető el az ilyen lehetőségek kiaknázásával.

Ami viszont a szürke marha tartásban kedvezően alakíthatja a jövedelmet – és ez emberi tényező által befolyásolható – az a költségek alakulása. Az ágazat pozitívuma, hogy megfelelő tartástechnológia kiválasztásával **jelentős költségcsökkentés érhető el** a fajta szerényebb tartási körülményekhez való alkalmazkodó képessége, illetve a minimális munkaerő szükséglet miatt. Mivel itt a – több ráfordítást igénylő – félintenzív tartástechnológia nem hatékonyabb a teljesen extenzív tartástechnológiánál, ezért ennél a fajtánál nem érdemes az utóbbi – költséges és nem megtérülő – formát alkalmazni.

Ha a szürkemarha termelő mégis veszteséget realizál, akkor sem kell feltétlenül szükséges felszámolni a tevékenységet. Egyrészt érdemes megvizsgálni a fedezeti hozzájárulást, mert ha ez nulla, vagy pozitív, akkor legalább az állandó költségeket fedezte az árbevétel. Másrészt a szürke marha tartó nem csupán az alaptevékenység eredményét, hanem egyéb más eredményeket is elérhet, azok felismerése és kihasználása esetén.

A feldolgozók felé történő értékesítési problémák miatt kialakult kapacitás kihasználatlanságra megoldást csak a termelőkhez közeli húsüzemek szürke marha vágása, illetve a termékben lévő magasabb érték megfizetése nyújthat.

A forgalmazók kapacitás kihasználatlanságára és az ebből következően a kiskereskedelemben értékesíthető szürke marha húsmennyiség alacsony volumenére megoldást jelentene egyrészt **a forgalmazók számának növekedése** (területileg közel helyezkedve a húszemekhez), másrészt **saját húszem létesítése és működtetése**.

Optimális helyzetet a forgalmazók összefogó munkája teremtene.

A termelőkkel összefogva, felvásárolnák a környékükön lévő vágásra szánt állományt, sajátjukkal együtt feldolgoznák, és saját üzleteikben értékesítenék. Az ehhez szükséges forgalmazók száma arányos az ország teljes szürke marha állományával. Ennél magasabb arányban való jelenlétük kapacitás kihasználatlanságot, ezáltal hatékonyság romlást okoz, míg az állományhoz viszonyított kis számuk miatt – ami jelenleg is jellemző – **a termelőknek csak kis hányada kapcsolódik be az integrációba**, nagyobb részük ebből kiszorul.

Másik megoldást jelentene a szürke marha ágazat számára a termékpálya teljes **vertikális integrációja**. Ez esetben is csökkennének a tranzakciós költségek, és mind a beszerzés, mind az értékesítés könnyebbé válna a piaci szereplők számára. Ezenkívül a termékpálya különböző szakaszain kialakult árak közötti összhang is megteremtődne, az árak együtt mozognának, a piac kointegrálttá válna. Ehhez azonban olyan nagy integrátorokra lenne szükség, akik képesek összefogni az összes termelőt.

Összességében tehát szürke marhatartás a különböző szakaszokban jelentkező, és az egész ágazatra vonatkozó problémák megoldásával nyereséges ágazattá tehető. A termelőknek hatékony tartástechnológiával, megfelelő személyi szervezéssel, optimális méretű – gyepterületükhöz igazodó – állomány kialakítására kell törekedniük. A szürke marha, mint hungarikum tartását más, jövedelmező tevékenységekkel (más őshonos állatfajta tartása, falusi turizmus, falusi vendégasztal, stb.) össze kell kapcsolniuk, és a piaci szereplőknek a számukra optimális (integrált) elosztási rendszert egymással összefogva kell kiépíteniük.

5. ÚJ ÉS ÚJSZERŰ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

1. Hazánkban a **szürke marha** – mint őshonos szarvasmarha fajta – létszáma ugyan az utóbbi időben jelentősen növekedett, de gazdasági szerepük és **hazai össztermékhez való hozzájárulásuk nem jelentős**. Az állománynak nagy hányadánál a fő hasznosítási irány nem a húsalapanyag előállítás, hanem a tenyészállat állomány növelése, a génmegőrzés és természetvédelem.

Meghatározásra került a szürke marha tartás termelőinek magyarországi SFH-juk, és Európai méretegységben (EUME) kifejezett ökonómiai méretük, ami alapján megállapítható, hogy hazánkban **a szürke marha tartó gazdaságok egyötöde egyáltalán nem életképes**, még abban az esetben sem, ha tevékenységüket diverzifikálják, például más őshonos haszonállat fajta tartásával, vagy látványturizmus kiépítésével.

2. A többváltozós korrelációs számítás eredménye – miszerint a szürke marha tartók által megvalósított termelés tényezői között semmiféle összefüggés nem kimutatható – rávilágít arra, hogy a **szürke marha esetében többféle tartástechnológia alkalmazható** végtelen sok megoldással, a legextenzívebbtől, egészen a félintenzívig bármelyik tartást jól tűri.

A kutatás során kétféle – egy extenzív és egy félintenzív típusú – tartástechnológia költség-jövedelem viszonyai kerültek feltárára. A hatékonyságvizsgálat kimutatta, hogy **költséghatékonyság szempontjából minimális** (lehet véletlen vagy hiba okozta) **eltérés tapasztalható a kétféle tartástechnológia között**. Vagyis hiába nő a termelés során az erőforrás ráfordítás, az egységnyi költségre jutó hozam nem lesz nagyobb, tehát mindkét tartástechnológia esetén azonos.

3. Szürke marha tartás esetében a hazánkban megengedett maximális 1,4 állategység/ha helyett a termelők átlagosan 0,8 állategységet tartanak egy hektár gyepterületen. Ez nagyfokú kihasználatlanságot jelent, gazdasági megfontolásokból pedig kedvezőtlen helyzetet, mert hatékonyságvizsgálattal megállapításra került, hogy az egységnyi gyepterületen tartott magasabb állatlétszám magasabb költséghatékonyságot von maga után.

Ez a hatékonyság azonban csak addig növelhető, amíg az állatlétszám el nem éri a maximálisan megengedett értéket (1,4 állategység/ha), mert ezután jelentős hatékonyságromlás lép fel (taposási veszteség, csoporton belüli dominancia, stb.). Az értekezésben **felállított képlet** adott gyepterületen legeltetett optimális tehénlétszám hozzávetőleges meghatározására szolgál, **amely segítséget nyújthat a hatékonyság ilyen irányú növelésében.**

4. A szürke marha tartás, mint alaptevékenység során, annak többféle vertikális és horizontális diverzifikációs lehetőségei miatt **ötféle eredménykategória állapítható meg**, annak függvényében, hogy a termelő mely jövedelemkiegészítő tevékenységeket vonta be a termelésbe. Az alkalmazott kiegészítő tevékenység függvényében megállapított eredmények egymásra való épültségük szerinti sorba rendezése után, egytől ötig terjedő sorszámokkal ellátott, új eredménykategóriákat lehet meghatározni a szürke marha tartás termelési szakaszában.
5. A kutatás feltárta a szürke marha, mint húsalapanyag, és hústermékek Magyarországon jelenleg fellelhető elosztási csatornáit. Rávilágított arra, hogy a szürke marha ilyen irányú értékesítési csatornái kiforratlanok, nem megoldottak, a vertikális piaci szereplők között minimális összehangoltság és üzleti kapcsolat áll fenn. A vizsgálat során **összehasonlításra kerültek a különböző értékesítési lehetőségek**, amelynek eredménye szerint a leghatékonyabb és legkedvezőbb megoldást az ágazat számára a vertikális integráció jelentené, megfelelő számú integrátor bevonásával. Ezen kívül a különböző vertikális szinteken kialakult árak kointegrációjának (együttmozgásának) vizsgálata alapján megállapítható, hogy míg integráció hiányában a feldolgozó és fogyasztói árak közötti árolló jelentősen nyílik (erős exponenciális kapcsolat áll fenn), addig integráció megléte esetén kointegrált piacról van szó (erős lineáris kapcsolat meglétével).

6. AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBŐL ÍRT TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEK, ELŐADÁSOK JEGYZÉKE

Magyar nyelven, lektorált szakfolyóiratban megjelent tudományos közlemény:

Gombkötő N. – Kettinger A. – Salamon I. (2008): A magyar szürke szarvasmarha ökológiai gazdálkodásban betöltött szerepe. *Animal Welfare, etológia és tartástechnológia elektronikus folyóirat* 2008. Vol 4. Különszám. Gödöllő

Gombkötő N. – Teschner G. – Csatai R. (2009): A magyar szürke szarvasmarhatartók gazdálkodásának jellemzői hazánkban. *Gazdálkodás Agrárökonómiai Tudományos Folyóirat*, 54. évfolyam 2010/5

Idegen nyelven, lektorált szakfolyóiratban megjelent tudományos közlemény:

Gombkötő, N. – Kettinger, A. – Kacz, K. (2009): Livestock production of hungarian grey cattle in our days. *Animal Welfare, etológia és tartástechnológia elektronikus folyóirat*. Megjelenés alatt.

Teljes terjedelemben megjelent előadás:

Gombkötő N. – Csatai R. – Kettinger A. (2008): Az ökológiai állattartás megvalósításának üzemi lehetőségei. XI. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok, Gyöngyös, 2008. március 27-28. Konferencia kiadvány

Gombkötő N. – Kettinger A. – Salamon I. (2008): A magyar szürke szarvasmarha ökológiai gazdálkodásban betöltött szerepe. I. Gödöllői Állattenyésztési Tudományos Napok, Gödöllő, 2008. április 11-12. CD kiadvány

Gombkötő N. – Kettinger A. – Csatai R. (2009): A mangalicatartás hatékonyság növelésének lehetőségei. XXXII. Óvári Tudományos Nap, Mosonmagyaróvár, 2009. október 9. CD kiadvány

Gombkötő N. – Kettinger A. – Csatai R. (2009): A magyar szürke szarvasmarhatartás helyzete napjainkban. Mezőgazdaság és a vidék jövőképe Tudományos Konferencia, Mosonmagyaróvár, 2009. április 17-18. Konferencia kiadvány

Gombkötő, N. – Kettinger, A. – Csatai, R. (2009): Die Möglichkeiten der Verwirklichung von der Bio-Schweinhaltung. Mezőgazdaság és a vidék jövőképe Tudományos Konferencia, Mosonmagyaróvár, 2009. április 17-18. Konferencia kiadvány

Gombkötő, N. – Kettinger, A. – Kacz, K. (2009): Livestock production of hungarian grey cattle in our days. II. Gödöllői Állattenyésztési Tudományos Napok, Gödöllő, 2009. október 16-17. CD kiadvány

Gombkötő N. – Teschner G. – Csatai R. (2009): A magyar szürke szarvasmarhatartók gazdálkodásának jellemzői hazánkban. PhD hallgatók és doktorok a gazdálkodásban II. Tudományos Konferenciája, Mosonmagyaróvár, 2009. október 16.